

Ключевые слова: песня, романс, поезія, Б. Яновский, П. Дворский, Р. Совьяк, В. Романюк.

Key words: song solospiv, poetry, B. Yaniv, P. Dvorsky, R. Sovyak, V. Romaniuk.

Подано до редакції 14.10.13.

УДК 375.387(420)

© 2013

Погребняк Н.М.

УНІВЕРСИТЕТИ ЄВРОПИ ЯК ЦЕНТРИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ (на матеріалі Німеччини та Франції)

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сьогодні в умовах перебудови ринкової економіки процеси європейської інтеграції зумовлюють сутнісне оновлення змісту і діяльності всіх соціальних інституцій, детермінують докорінну зміну парадигми освіти, вектор якої спрямовується на формування в молоді не тільки знань, умінь і навичок, а й необхідних, з точки зору соціального замовлення, наукових якостей і компетенцій, активної життєвої позиції, мотивів реалізації власного потенціалу, саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя.

Сучасні соціально-педагогічні орієнтири у системі вищої освіти вимагають від вищих навчальних закладів підготовки висококваліфікованих науковців із розвиненими моральними якостями, організаційними здібностями, творчим мисленням, науковою культурою, здатністю прогнозувати, бачити і формулювати перспективні соціально корисні цілі.

У сучасному світі розвиток засобів масової інформації роблять можливим швидко й оперативно обмінюватися як загальнокультурним, так і педагогічним досвідом між різними країнами світу. А тому значно зростає роль науково-педагогічних досліджень, які дають змогу вивчати глибинну природу педагогічних явищ у контексті соціальних, політичних і культурних умов їх існування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз наукових джерел свідчить, що питання підготовки педагогічних кадрів в країнах Західної Європи завжди були в центрі уваги багатьох науковців. Такі дослідники, як Манфред Байер, Вольфганг Клафкі, Дамар Гензель, Герберт Флах, Фрідріх Бухбергер, Ліліан Фрід, Кріста Польшман та ін. внесли суттєвий вклад в систематизацію наукового знання. Їх наукові праці характеризують сучасний стан педагогічної освіти та узагальнюють досвід європейських університетів, які здійснюють підготовку студентів в сучасних умовах реформування вищої педагогічної освіти.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті – розглянути та проаналізувати особливості підготовки педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах Європи.

Вклад основного матеріалу дослідження... Сьогодні вищі навчальні заклади, де майбутні фахівці здобувають базову педагогічну освіту, перебувають на різних рівнях освітньої системи. Так, базову підготовку педагогічних кадрів для роботи в дошкільній системі здійснюють: середні педагогічні навчальні заклади (Бельгія), вищі педагогічні навчальні заклади (Нідерланди), університети (Німеччина). Вчителів початкової школи готують середні педагогічні навчальні заклади (Швейцарія), педагогічні навчальні заклади після середнього рівня (Данія), вищі педагогічні навчальні заклади (Португалія) та університети (Іспанія); викладачів середньої школи – університети (Франція, Австрія, Велика Британія).

У деяких країнах, зокрема в Німеччині, університети відповідають за теоретичну частину підготовки майбутнього фахівця, а місцеві органи народної освіти і школи – за практичну. У Франції загальна і спеціальна підготовка вчителя середньої школи проходить в університеті, а професійно-педагогічна (теоретична й практична) – у спеціальних центрах. У Великобританії нині вибудовується нова модель, за якою університети здійснюють цілісну теоретичну та практичну підготовку педагогічних кадрів [3].

Розглянемо організаційну структуру і режим роботи вищих навчальних закладів Німеччини, де Координаційним центром у сфері університетської освіти є спеціальний комітет із вищої школи при Постійній Конференції міністрів культури. Так, у 1949 р. засновано німецьку Конференцію ректорів університетів та інших навчальних закладів, рішення якої мають рекомендаційний характер.

У Німеччині значна частина навчальних закладів є державними і дають безоплатну освіту. В університетах студенти мають змогу одержати лише теоретичну частину підготовки майбутнього вчителя, а місцеві органи народної освіти і школи несуть відповідальність за практичну підготовку. Близько 30% студентів одержують матеріальну допомогу із федерального бюджету або бюджету земель. Розмір допомоги залежить від матеріального становища студента і місця його проживання, а найобдарованіші студенти одержують стипендії із різних фондів. Конституція гарантує університетам право повної свободи у питаннях організації навчального процесу і наукових досліджень.

Усі вищі навчальні заклади Німеччини, які мають університетський статус, поділяються на: старі університети з традиційними факультетами філософії, права, теології і медицини (структуру всіх їхніх факультетів перебудовано за сучасними галузями знань); спеціалізовані, зокрема технічні, а також медичного

або економічного профілю; нові університети (виникли в 60-х роках). У 1974 р. у землі Північний Рейн-Вестфалія було відкрито перший заочний університет.

Внаслідок злиття кількох вищих шкіл, в 1970 р. виникла *загальна вища школа* у землях Північний Рейн-Вестфалія, Гессен і Баварія, які вже існували, або тільки заснованих. Навчальний процес у закладах такого типу був диференційований за навчальними курсами і поєднувався з науковими дослідженнями. Але із середини 70-х років розвиток загальних вищих шкіл в Німеччині було майже припинено, а в багатьох землях їх кількість значно скоротилася.

Найбільші університети Німеччини: Мюнхенський (заснований у 1471 р.), Вільний університет (1948) і Гумбольдський у Берліні (1810), Кельнський (1388), Мюнстерський (1780, сучасний статус з 1902 р.), Геттінгенський (1737), Гейдельберзький (1386), Лейпцизький (1409), Технічний у Дрездені (1828).

При створенні Берлінського університету у 1809 році пруські реформатори початку XIX століття дійшли висновку, що університетська освіта не може зводитися лише до здобуття наукових знань та технічних навичок і вмінь. Вона повинна поширювати загальну освіченість, культурні традиції, відтворювати парадигму класичної "ліберальної" освіти, започаткованої ще в античні часи, вільної від опіки релігії і церкви, утилітаризму, прагматичного суспільства і держави. Як головний ініціатор реформ Вільгельм фон Гумбольдт (1767-1835) прагнув, щоб нова модель *класичного університету* сприяла консолідації німців, виконувала об'єднуючу, державотворчу функцію, сконцентровувала у собі духовне життя нації, здобутки її культури "через своїх освічених, духовно збагачених, відповідальних, науково і загальнокультурно підготовлених вихованців – національну еліту".

На сьогодні, вища школа Німеччини налічує близько 140 тис. викладачів і 1,5 млн. студентів. Реформування її передбачає скорочення терміну навчання, більш ранній вступ до вищого навчального закладу і вищу універсальність підготовки студентів.

Франція. Університети Франції не знаходяться на вершині освітньої піраміди. Сучасні наукові дослідження показують, що у Франції близько 90% всіх студентів здобувають знання в університетах, хоча лідерські позиції тут займають великі школи (*grand'ecole*), що забезпечують підготовку спеціалістів для сфери бізнесу, державного управління та інженерії. Вони надають високий рівень освіти і до вступних іспитів до цих навчальних закладів допускають лише тих, хто успішно завершив перший освітній курс в університеті.

Керівництво вищою освітою у Франції здійснюється міністром національної освіти через посередництво національної ради вищої освіти і наукових досліджень. В економічних районах (які, як правило, співпадають з академіями чи, по-іншому, навчальними округами) діють районні ради вищої освіти та наукових досліджень, які очолюють ректори – голови рад місцевих університетів. Як правило, на чолі університету стоїть президент, що обирається на п'ять років; дуже часто президент найбільшого в регіоні університету є одночасно ректором академії (навчального округу). Майже всі вищі навчальні заклади Франції є державними і фінансуються урядом. Щоправда, офіційні документи утверджують так звану "обмежену фінансову автономію" університетів (V розділ «Закону про орієнтацію вищої освіти»). Інакши кажучи, університет самостійно (через раду) розпоряджається засобами, що виділяє для нього держава. Проте контроль залишається за останньою; крім того інші аспекти "університетської автономії", які вказуються у законі, серйозно обмежені, тобто вплив держави на академічну свободу є досить значним [5].

Система вищої освіти у Франції поділяється на: *коротку* – неповна вища освіта (в університетських інститутах технології і вищих техніків), яка упродовж 2 років готує фахівців середньої ланки з різних галузей виробництва і сфери обслуговування; *тривалу* (в університетах і спеціалізованих вищих навчальних закладах) у так званих великих школах.

Приватні вищі навчальні заклади Франції – це п'ять католицьких університетів, приблизно ¼ від загальної кількості (120) великих шкіл, що підпорядковуються промисловим компаніям і церкві. У приватних вузах навчається менше 10% французьких студентів.

З 1969 року у Франції почалося розукрупнення університетів. Так, Паризький університет, який налічував близько 120 тис. студентів, було розділено на 13 університетів, більшість з яких виведено в передмістя, а в провінційних містах було створено низку нових університетів. Тому на початку 90-х років у Франції діяло вже 73 університети (1,3 млн. студентів).

У наш час у Франції є 26 академій (навчальних округів), більше 50 університетів і так званих університетських центрів на правах університетів. У Парижі таких центрів – 13, Греноблі – 3, Тулузі – 3, Страсбурзі – 3 і т.д.

У Франції університети – державні і тільки вони мають право присвоювати вчені ступені і звання. Навчання в університетах безоплатне, однак при вступі на перший курс абітурієнт робить благодійний внесок, а студенти із малозабезпечених сімей одержують стипендії.

На початку 70-х років у Франції відбулася реорганізація університетів; замість факультетів було створено навчально-дослідницькі об'єднання, яким надавалося право визначати програми і методики навчальних курсів, керувати дослідницькою роботою та підбирати викладачів.

Саме науково-дослідницька модель університету була створена для розв'язання основної задачі – адміністративно і практично пов'язати воедино навчальний процес і наукові дослідження, оскільки раніше факультети перетворювалися у навчальні підрозділи, що не займаються науковими дослідженнями. При цьому у всіх офіційних документах і численних статтях підкреслюється полідисциплінарний характер університетів.

Незважаючи на те, що в кожному університеті викладається велика кількість навчальних дисциплін, поступово виникла необхідність тісної координації навчально-дослідних об'єднань з метою розв'язання комплексних наукових задач і здійснення комплексної (міждисциплінарної) підготовки студентів. А традиційні факультети, які відокремлені один від одного, такої можливості не надають.

Така організаційна структура сприяла динамічній адаптації університетів до змінних умов, з'явилися нові напрями навчання: інженерні, сільськогосподарських наук, архітектури, фізичної культури і спорту тощо, хоча кількість студентів там була незначною. Бакалаврів приймають до університету за багатьма напрямами навчання без іспитів; якщо студент не має диплома бакалавра, то складає іспити за програмами випускного класу ліцею і кількість місць на першому курсі не лімітується.

Навчання в університеті поділяється на три дворічні цикли:

- *перший цикл* – ґрунтовно вивчаються загальноосвітні дисципліни, близькі до обраної професії. Після успішного закінчення цього циклу студент отримує диплом про загальноосвітню університетську підготовку; - *другий цикл* – підвищення кваліфікації. Протягом одного року відбувається підготовка до складання іспиту на здобуття ступеня ліценціата з гуманітарного або природничо-математичного профілю. Більшість студентів на цьому етапі закінчують університетське навчання. Ті, хто продовжують навчання в університеті, готуються ще рік, щоб отримати диплом вищого рівня – “метриз”; - *третій цикл* – здійснюється підготовка до роботи в науково-дослідних установах і вищій школі. Після року навчання вручається “диплом доктора третього циклу”.

Цікаво, що перехід на кожний наступний цикл можливий лише за наявності диплома про успішне закінчення попереднього циклу і відповідного рішення комісії з орієнтації. Наприклад, найдовший термін отримання вищої медичної освіти: доктор-фармацевт складає 6 років, а доктора медицини – 8-10 років [1].

У багатьох університетах Франції здійснюються наукові дослідження в галузях математики, природничих наук, медицини, інформатики, історії.

“Великі школи” різняться за умовами прийому, характером навчання і перспективами, які вони відкривають своїм випусникам. Тривалість навчання зазвичай становить 3 роки, але для вступу до них потрібна ґрунтовна спеціалізована підготовка після складання іспитів на здобуття ступеня бакалавра.

Саме з випусників столичних “великих шкіл” формується корпус керівників державної адміністрації, економіки, наукових установ, засобів інформації тощо. Паризькі “великі школи” вважаються навчальними закладами вищого, ніж університети, рангу [2].

Престижними у соціальному й академічному відношенні вважаються: Вища нормальна школа (1794), Школа хартій (1821), Політехнічна школа (1794), Вища національна школа мистецтв і ремесел (1881). Вони дають широку освіту гуманітарного або природничо-математичного напрямку.

Спеціальну інженерну підготовку високого рівня можна отримати в Національній школі мостів і доріг (1747), Вищій національній гірській школі (1747) і багатьох інших паризьких вищих технічних закладах, заснованих наприкінці XIX – на початку XX століття. Винятково престижною є Школа адміністрації (1945).

Особливе місце в системі вищої освіти Франції посідає Колеж де Франс (1530), де широко представлено сучасні науки гуманітарного і природничо-математичного циклів і викладають відомі вчені країни.

Колеж де Франс не має стабільних навчальних планів і програм, не проводить іспитів, не видає дипломів, не присвоює вчених ступенів. Викладачі самі щорічно обирають теми лекційних курсів, на які вхід є вільним, та визначають кількість навчальних годин на свою дисципліну.

Міністерство освіти і науки Франції проводить жорсткий контроль за діяльністю вищих навчальних закладів і якістю підготовки студентів до наукової діяльності. Будь-який новий курс вимагає сертифікації й акредитації з боку міністерства. Акредитацію проводять один раз на 4 роки. Спеціальна рада, яка підпорядкована Міністерству освіти і науки, здійснює оцінювання освітніх програм.

Сучасні наукові дослідження педагогічної освіти на Заході спрямовуються на поєднання особистісного та діяльнісного підходів [6, 8]. Для того, щоб підготувати фахівця, який успішно буде справлятися із завданнями науково-дослідницького характеру в зарубіжній педагогіці Заходу пропонують особистісне включення студента в умови інноваційної діяльності викладача та його готовності до використання нововведень у навчальному процесі.

Таким чином, проблема фахової підготовки викладача до педагогічної науково-дослідницької діяльності в контексті сучасних західноєвропейських підходів пов'язана з його особистісним досвідом, особистісним вибором, особистісними цінностями.

Сьогодні в освіті Заходу існує тенденція переходу до системи навчання протягом усього життя. Наприклад, Міністерство зайнятості Франції провело дослідження, в якому автори відзначають, що чим вищий рівень освіти, тим активніше людина використовує систему безперервної освіти. Професор декількох французьких інститутів, науковий співробітник Національного інституту педагогіки Ф.Крос, відзначає [9], що формування індустріального

“суспільства знань” і перехід до системи навчання протягом усього життя вимагає перегляду концепції підготовки педагогічних кадрів. На його думку, студенти менше будуть групуватись для навчання за віком, а більше – за потребою, компетенцією, навичками. При такому підході навчальний процес буде будуватись не за конкретними прикладами, а у формі когнітивного процесу. Саме нові форми організації наукової діяльності вимагають створення кооперативної моделі взаємодії викладача й студента.

Професор Гарвардської школи підвищення кваліфікації в галузі освіти Х. Гарднер вважає [10], що, перш за все, завдання навчального закладу – навчити студентів експериментувати та обґрунтовувати наукове дослідження, зокрема, ознайомлювати з базовими науковими поняттями, поглиблювати знання, залучаючи для цього різні джерела інформації. Але головне, потрібно надавати студентам можливість виявити свої знання і компетентність у вивченні питання, що розглядається. Вдосконалення мультимедійних засобів комунікації та Інтернету істотно розширить можливості студентів отримувати знання дистанційним шляхом, удосконалюючи таку форму організації науково-дослідної роботи, як індивідуально-групову тощо. Таким чином, будуть переважати гнучкі форми організації навчального процесу. Така перспектива ставить завдання, з одного боку – розвивати традиційний спосіб мислення, а з іншого – допомогти студентам в новому мінливому середовищі, займати активну позицію і пристосовуватись до змін.

Нинішні ідеї в освіті Європи спрямовані на інтеграцію, формування загальноєвропейського освітнього простору і європейський вимір в освіті. Про сутність цих ідей говорять назви провідних освітньо-політичних документів Ради Європи, зокрема: “Європейська хартія мов регіональних і національних меншин” (1992), Конвенція “Про визнання кваліфікацій вищої освіти в Європейському регіоні” (Лісабон, 1997), Спільна декларація міністрів освіти Європи “Європейський простір у сфері вищої освіти” (Болонья, 19 червня 1999 року), Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (Страсбург, 2002) та ін.

В цих документах європейський вимір в освіті розглядається як: потреба зміцнення в молоді почуття європейської своєрідності; розуміння цінностей європейської цивілізації і основ розвитку Європейської спільноти, які включають демократію, повагу до прав людини, толерантність і солідарність як результат пізнання інших; підготовка молоді до участі в суспільному та господарському розвитку Союзу, усвідомлення його корисності; збагачення знань про історичні, культурні та господарські аспекти країн-членів ЄС [4].

Дослідники інтеграційних процесів у міжнародному освітньому просторі пропонують дві можливі моделі вирішення цієї проблеми: перша пов’язана з кардинальними змінами в змісті навчального процесу, методиках і технологіях навчання, коли стандарти освіти стануть наднаціональними, а досягнення національних освітніх систем – нежиттєздатними із-за їх низької ефективності. В основі таких змін – застосування новітніх досягнень техногенної цивілізації в розвинутих країнах; друга пов’язана зі зближенням освітніх систем на всіх рівнях, коли залишаться реальні передумови для збереження і взаємозбагачення національних культур [7].

Висновки... Таким чином, аналіз стану підготовки майбутніх фахівців дозволяє визначити в зарубіжній педагогіці такі провідні тенденції:

- зближення освітніх систем країн Європи з метою гармонізації системи рівнів освіти та створення “європейського простору вищої освіти”;
- багатоваріантність в національних особливостях моделі педагогічної освіти майбутнього викладача-дослідника;
- основними концептуальними ідеями в галузі освіти на європейському континенті є інтеграція, професіоналізація та універсалізація;
- орієнтація на грамотність праці з інформацією (вміти збирати факти, аналізувати їх, висувати гіпотези щодо розв’язання проблем, робити необхідні узагальнення, зіставлення з аналогічними або альтернативними варіантами, встановлювати статистичні закономірності, формулювати аргументовані висновки і на їх основі виявляти і розв’язувати педагогічні проблеми.
- провідними закладами підготовки висококваліфікованих фахівців на сучасному етапі стають університети, які забезпечують багатоваріантність взаємозв’язку з іншими інституціями, неперервність педагогічної освіти;
- використання організаційних форм і методів науково-дослідної діяльності: написання творчих робіт, публічна презентація проектів, використання дискусій та власного досвіду, коопероване навчання, лабораторно-клінічне навчання тощо;
- найперспективнішою моделлю нової системи підготовки студентів стає співробітництво наукових шкіл з університетами, що відкриває нові можливості для довгочасних наукових досліджень в галузі навчання і виховання та вдосконалення професійного росту педагога.

Всі ці провідні тенденції зарубіжної педагогіки мають знайти своє застосування і в українській педагогіці при вирішенні проблеми фахової підготовки майбутнього фахівця до науково-дослідницької діяльності в умовах вищих педагогічних навчальних закладів України.

Література

1. Ведерникова Л.В. Обучение взрослых в системе непрерывного образования во Франции: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Л.В. Ведерникова. – Одесса, 1992. – 168 с.
2. Гагкуев Р. Новые возможности получения образования за рубежом / Р.Гагкуев // Высш. образование сегодня. – 2004. – №9. – С. 52-53.
3. Кловак Г.Т. Науково-дослідна лабораторія педагогічного університету як школа професійної підготовки майбутнього вчителя-дослідника //Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С.85-91.
4. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) /За ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль : ТДПУ, 2004. – 147 с.
5. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: монографія / за ред. Н.Г. Ничкало, В.О. Кудіна. – Черкаси : Вибір, 2002. – 322 с.
6. Пуховська Л.П. Сучасні дослідження в галузі педагогічної освіти у країнах Західної Європи //Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія /За ред. І.Я. Зязюна. – К. : „Віпол”, 2000. – С.565-589.
7. Сидоренко С. Болонський процес: інтеграція вищої освіти до європейського освітнього простору / С. Сидоренко // Педагогічна газета. – 2003. – листопад. – С.8.
8. Хорошилова Е.Н. Феномен субъективной значимости другого человека: Автореф. дис. ... канд. психол. наук. – М., 1984. – 27с.
9. Cros F. Quelsenseignants en 2020. //Futuribles. – 2001. – №267. – P.45-52.
10. Gardner H. Un'educazione per ilfuturu //Nuovaaautologia. – 2002. – V.137. – №2223. – P.41-49.

Анотація

У даній статті автор розглядає особливості підготовки педагогічних кадрів до науково-дослідної діяльності у вищих навчальних закладах Європи.

Аннотация

В данной статье автор рассматривает особенности подготовки педагогических кадров к научно-исследовательской деятельности в высших учебных заведениях Европы.

Summary

In this article the main approaches of preparing students for scientific-research activities in the European universities is presented.

Ключові слова: вища педагогічна освіта, університет, навчальний процес, науково-дослідна діяльність.

Ключевые слова: высшее педагогическое образование, университет, учебный процесс, научно-исследовательская деятельность.

Key words: higher pedagogical education, university, study process, scientific-research activity.

Подано до редакції 15.10.13.